

УДК 378.091.212:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/43-2-29>**Дора КОВРЕЙ,***orcid.org/0000-0003-4745-4977*

аспірант

Мукачівського державного університету,

викладач української мови та літератури

Фахового коледжу Закарпатського угорського інститут імені Ференца Ракоці II

(Мукачево, Закарпатська область, Україна) *dora.kovrei@gmail.com*

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В КОЛЕДЖАХ

У статті представлено погляди вчених на сутність наукової дефініції «міжкультурна компетентність». Доведено, що міжкультурна компетентність є необхідною особистісно-професійною рисою майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Вона передбачає толерантне спілкування та комунікативну культуру в полікультурному середовищі дошкільної установи. Педагогічне моделювання розглядаємо ключовим елементом професійної підготовки майбутніх вихователів, які навчаються в коледжах. Вагоме місце в процесуально-організаційному блоці авторської моделі відводимо педагогічним умовам.

Педагогічні умови розглядаємо як сукупність практичних заходів, що використовуються для конструювання культурно насиченого освітнього середовища коледжу, що найефективніше сприяє досягненню обраної цілі – формуванню міжкультурної компетентності майбутніх вихователів. На нашу думку, комплекс педагогічних умов повинен відбивати цілісність процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів під час навчання в коледжах. До спектра педагогічних умов, що матимуть визначальний вплив на якість формування в майбутніх вихователів міжкультурної компетентності, віднесено: активізацію мотиваційно-ціннісної складової частини навчальної діяльності; розробку практично орієнтованих завдань для самостійної роботи; залучення студентів до активної навчально-ігрової діяльності; формування продуктивного міжкультурного досвіду під час практичної підготовки. У статті обґрунтована вагомність кожної педагогічної умови.

Цілеспрямоване впровадження окресленого спектра педагогічних умов забезпечить формування ціннісно-мотиваційної сфери майбутніх вихователів щодо вагомості міжкультурної компетентності. Педагогічні умови матимуть позитивний вплив на засвоєння теоретичних знань для налагодження міжкультурної комунікації та розвиток практичних умінь щодо верифікації результатів комунікативного акту з особами, які відрізняються культурними уявленнями. Як показав експеримент, обрані педагогічні умови мають позитивний вплив на вдосконалення рефлексивних умінь адекватного сприйняття комунікативної ситуації в дошкільній установі.

Ключові слова: *міжкультурна компетентність, майбутні вихователі, педагогічні умови, педагогічне моделювання, заклади дошкільної освіти.*

Dora KOVREI,*orcid.org/0000-0003-4745-4977*

Postgraduate Student

Mukachevo State University,

Lecturer of Ukrainian Language and Literature

Professional college of Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

(Mukachevo, Transcarpathian region, Ukraine) *dora.kovrei@gmail.com*

JUSTIFICATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE EDUCATORS IN THE PROCESS OF LEARNING IN COLLEGES

The article reveals the views of scientists on the essence of the scientific definition of “intercultural competence”. Intercultural competence is a necessary personal and professional trait of future educators of preschool education. It provides for tolerant communication and communicative culture in the multicultural environment of the preschool institution. We consider pedagogical modeling as a key element of professional training of future educators studying in colleges. An important place in the procedural and organizational block of the author’s model is given to pedagogical conditions.

We consider pedagogical conditions as a set of practical measures used to construct a culturally rich educational environment of the college, which most effectively contributes to the chosen goal – the formation of intercultural competence of future educators. In our opinion, the set of pedagogical conditions should reflect the integrity of the

process of formation of intercultural competence of future educators. The range of pedagogical conditions that will have a decisive impact on the quality of formation of future educators of intercultural competence includes: activation of the motivational and value component of educational activities; development of practice-oriented tasks for independent work; involvement of students in active educational and game activities; formation of productive intercultural experience during practical training. The article substantiates the importance of each pedagogical condition.

Purposeful implementation of the outlined range of pedagogical conditions will ensure the formation of the value-motivational sphere of future educators on the importance of intercultural competence. Pedagogical conditions will have a positive impact on the acquisition of theoretical knowledge for intercultural communication and the development of practical skills to verify the results of the communicative act with people who differ in cultural ideas. As the experiment showed, the chosen pedagogical conditions have a positive effect on the improvement of reflexive skills of adequate perception of the communicative situation in the preschool institution.

Key words: *intercultural competence, future educators, pedagogical conditions, pedagogical modeling, preschool education institutions.*

Постановка проблеми. Спілкування дітей дошкільного віку має базуватися на емпатії, дружелюбності й повазі до однолітків і дорослих, які належать до різних культур і національностей, а також має охоплювати повагу до національних звичаїв і традицій інших народів, інтерес до їхнього життя та культури. Можемо відповідально констатувати, що виховання маленького громадянина, який здатний жити в полікультурному середовищі, є актуальною проблемою сучасної дошкільної освіти. Таке завдання повинен реалізувати вихователь, який сам має належний рівень міжкультурної компетентності. Термін «міжкультурна компетентність» розглядається науковцями (Сафонова, 2014: 129–143) як інтегративна властивість особистості, що характеризується сукупністю знань про цінності культур, міжкультурних вмінь та адекватних поведінкових стратегій, які дозволяють вільно орієнтуватися в міжкультурному просторі на засадах діалогу культур і цінностей.

Аналіз досліджень. Як аксіому сприймаємо твердження про те, що для якісної та цілеспрямованої діяльності з формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів, які здобувають освітньо-професійний ступінь «фаховий молодший бакалавр» у коледжах, доцільно використовувати педагогічне моделювання. В основу нашої позиції покладено бачення М. Люшина (Люшин, 2012: 30–33), який обґрунтував, що моделювання є обов'язковою частиною наукового дослідження. Саме педагогічне моделювання володіє вагомим потенціалом для розвитку освітнього середовища коледжу й виступає одним із ключових елементів професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах передвищої освіти.

Повністю поділяємо позицію Є. Чернишової (Чернишова, 2013: 172) у тому, що педагогічне моделювання спрямоване на підвищення рівня доступності професійних знань, умінь, навичок і мотиваційних процесів, яке стимулює формування особистісної соціально-професійної позиції майбутнього фахівця. У підручнику з методології

наукових досліджень зазначено, що модель – «еталон, стандарт, умовний образ, який застосовується як його замітник для дослідження властивостей, зв'язків предметів та явищ реальної дійсності» (Стеченко, 2007: 271). Подібне трактування представлено в термінологічному словнику: модель є «уявною або матеріально реалізованою системою, котра відбиває або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна замінити його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта» (Чернишова, 2014: 95). У дослідженні ми позиціонуємо думку про те, що модель має бути зорієнтованою на інтерпретацію в педагогічному просторі та її необхідно будувати з метою імітації конкретних характеристик і з урахуванням принципів внутрішньої організації чи функціонування педагогічного об'єкта.

Отже, з наведених вище аргументів можемо зробити узагальнення, що процедуру педагогічного моделювання доцільно застосувати в освітньому процесі коледжів під час формування в майбутніх вихователів міжкультурної компетентності. Однак варто наголосити на тому, що методологічні аспекти розробки й впровадження моделі в освітній процес студентів коледжів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» не були предметом окремого наукового пошуку. Як наслідок, не розробленими залишилися ті питання, які безпосередньо стосуються характеристики педагогічних умов, що забезпечують ефективність процесу формування міжкультурної компетентності. Саме ці аспекти й було покладено в основу написання нашої статті.

Мета статті – проаналізувати вагомість педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти й викласти методологічні механізми їх впровадження в освітній процес коледжів.

Виклад основного матеріалу. На основі узагальнення та систематизації наукової інформації міжкультурну компетентність розглядаємо як складну й багатовекторну якість особистості, що

охоплює внутрішнє переконання, ґрунтовні культурологічні знання, передбачає сформовані практичні вміння та навички виділяти й розуміти ідеї, які відбивають культурне різноманіття світу на основі налагодження ефективного діалогу з носіями різних культур у часі й просторі. У структурі міжкультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, конативно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний компоненти.

У нашому дослідженні модель розглядаємо як ідеальний образ, що полегшує пізнання об'єкта й дає можливість за результатами вивчення різних його сторін створити ідеальну картину процесів, що відбуваються в ньому. Зокрема, у ході нашої практичної діяльності було обрано образну структурну модель, яка спрямована на реалізацію головної мети – формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів. Розроблена модель визначає логічну послідовність і відтворення педагогічних дій у спеціально організованому освітньому середовищі коледжу на основі чітко організованої педагогічної взаємодії між викладачами й студентами.

Авторська структурна модель формування міжкультурної компетентності майбутнього вихователя є блочною конструкцією, що охоплює теоретико-організаційний (мета, завдання, аспекти), змістово-методологічний (загальнонаукові принципи, принципи соціокультурної соціалізації, методологічні підходи), процесуально-організаційний (навчальні дисципліни й педагогічні умови), практико-ресурсний (форми, методи й засоби), оцінювально-результативний (компоненти, рівні й результат) блоки. Наголосимо на тому, що всі блоки структурної моделі взаємодіють між собою та зумовлюють цілісність і внутрішню стійкість. Розроблена нами модель має інтегративний характер, а її ефективність досягається реалізацією комплексу педагогічних умов.

Отже, організовуючи практичну діяльність із формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів, основний акцент було зроблено на обґрунтуванні й впровадженні педагогічних умов, які впливають на якість вирішення професійних завдань у полікультурному середовищі дошкільної установи. Педагогічні умови розглядаємо як сукупність практичних заходів, що використовуються для конструювання освітнього середовища коледжу, яке сприяє формуванню міжкультурної компетентності майбутніх вихователів. Обираючи педагогічні умови, було враховано думку Н. Колесник про те, що «в

дошкільному віці потреби змінюються, дитина більше зорієнтована не на предмет, а на людей, на їхні дії з предметами, на взаємодію та взаємини в людському спілкуванні. Змінюється провідна діяльність, нею стає сюжетно-рольова гра, в якій дитина намагається пізнати сенс діяльності дорослих людей, особливості взаємостосунків» (Колесник, 2014: 103).

Спираючись на дослідження вчених (Могилевський, 1999: 10), під час вибору педагогічних умов як вихідні положення ми виділили такі:

а) сукупність обраних умов визначають чинники, які посилюють ефективність кожного компонента міжкультурної компетентності (ціннісно-мотиваційного; когнітивно-знаннєвого; конативно-діяльнісного; особистісно-рефлексивного);

б) обрані умови повинні бути орієнтовані на формування та розвиток тих властивостей, які становлять найбільший інтерес для міжкультурної компетентності;

в) для практичного використання обраного спектра педагогічних умов потрібно провести скрупульозний і чіткий опис усіх методологічних «нюансів» їх практичної реалізації в освітньому процесі коледжів.

До спектра педагогічних умов віднесено:

– активізацію мотиваційно-ціннісної складової частини навчальної діяльності;

– розробку практично орієнтованих завдань для самостійної роботи;

– залучення студентів до активної навчально-ігрової діяльності;

– формування продуктивного міжкультурного досвіду під час практичної підготовки.

Виокремлений спектр педагогічних умов було реалізовано в освітньому процесі коледжів під час вивчення таких навчальних дисциплін, як: «Культурологія»; «Сучасна українська мова з практикумом»; «Основи філософських знань (філософія, релігієзнавство)»; «Іноземна мова за професійним спрямуванням»; «Вступ до спеціальності «Дошкільна освіта».

Вибір першої педагогічної умови спрямований на створення внутрішньої потреби, яка спонукатиме студентів діяти з метою вдосконалення міжкультурної компетентності. Потреба виступає як внутрішній, а мета – як зовнішній аспект мотивації діяльності (Немов, 1999). У методичній площині перша умова спрямована на організацію співробітництва, орієнтованого на створення ситуацій успіху студентів, і має позитивний вплив на формування та розвиток позитивної мотивації в контексті міжкультурної компетентності. Викладачі під час організації навчальних занять активно

працювали з майбутніми вихователями в площині налагодження успішної комунікації та створення відчуття досяжності результатів. Зокрема, викладачі активно застосовували різноманітні вербальні й невербальні педагогічні прийоми для встановлення міжособистісних контактів зі студентами (емпатія, схвалення, заохочення).

Другу педагогічну умову – розробку практично орієнтованих завдань для самостійної роботи – вважаємо надзвичайно ваговою з огляду на те, що натепер докорінно змінилися цілі освіти в коледжах. До прикладу, якщо раніше основною метою вважалася передача майбутнім фахівцям певної системи теоретичних знань, то нині на перший план висувається прагнення розвинути в студентів здатність самостійно здобувати знання та швидко пристосовуватися до нових умов діяльності. Виконання самостійної роботи майбутніми вихователями вимагає розумових здібностей та ініціативності. Слід зазначити, що розвиток самостійної діяльності є одним із найважливіших шляхів формування цілісної, гармонійно розвиненої особистості. Самостійна робота студентів здійснювалася із застосуванням випереджаючих завдань практичного й теоретичного характеру. Використання в практиці методу випереджаючої самостійної роботи дозволяє зробити навчально-пізнавальну діяльність проблемною, підняти її теоретичний рівень, стимулювати пошукову діяльність студентів, сформулювати стійку позитивну мотивацію щодо самостійного опанування теоретичних знань у галузі міжкультурної компетентності.

Упровадження третьої педагогічної умови – залучення студентів коледжів до активної навчально-ігрової діяльності – зумовлено необхідністю формування суб'єктного досвіду студентів у міжкультурному спілкуванні засобами навчально-ігрової діяльності. В основу обрання такої педагогічної умови була покладена позиція А. Вербицького й Н. Башкаєвої (Вербицкий, 2000) про те, що ділові ігри посідають профілюючу позицію в становленні майбутніх професіоналів. Уважаємо за доцільне введення в процес формування міжкультурної компетентності студентів коледжів таких навчальних ігор, які охоплюють ситуації, що засновані на типах взаємин учасників освітнього процесу в дошкільній установі, розкривають проблеми спілкування та стосуються моральних аспектів поведінки. Окрім того, ми прагнули так підібрати ігри, щоб вони моделювали прообраз професійної діяльності. Участь студентів в ігровій діяльності забезпечить ряд позитивних ефектів. По-перше, гра володіє змагальністю та імітацією. По-друге, гра має вагому

комунікативну природу й чітку спрямованість на вивчення культурних особливостей. По-третє, введення активних форм навчання (ділові ігри, кейс-стаді) формують у студентів цілісне уявлення про міжкультурне спілкування в дошкільному освітньому закладі.

Четверта педагогічна умова – формування продуктивного міжкультурного досвіду під час практичної підготовки – має позитивний вплив на формування показників особистісно-рефлексивного компонента міжкультурної компетентності. Зокрема, студенти коледжу під час навчання мають змогу пройти такі види виробничих практик: педагогічна практика в ролі помічника вихователя; спостереження та пробна практика в групах раннього дошкільного віку; спостереження та пробна практика в дошкільних закладах; літня практика в дошкільних закладах; переддипломна практика. З боку методології освітній процес у коледжах, де навчаються майбутні вихователі, має бути практично орієнтованим. У такому контексті практика посідає провідну роль як чинник, що відповідає за перевірку знань і вмій студентів, а також завершальний етап фахової підготовки. Наголосимо, що концептуально важливе значення для організації професійної підготовки майбутніх вихователів належить практиці як інтегруючій базі між теоретичною та практичною підготовкою. У дослідженні виходили з тих позицій, що практика є однією з найважливіших складових частин професійної підготовки фахівця дошкільної установи, адже в період навчання в коледжах вона дозволяє студенту опанувати отримані теоретичні знання в професійній діяльності й практично спробувати свої сили в обраній професії.

Таким чином, можемо констатувати, що обраний нами спектр із чотирьох педагогічних умов забезпечить позитивний вплив на всі компоненти міжкультурної компетентності майбутніх вихователів у процесі їхнього навчання в коледжах.

Висновки. Підсумовуючи, можемо стверджувати, що під час формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів в освітній процес коледжів потрібно ввести педагогічні умови. У ході дослідження виокремлено спектр педагогічних умов (активізація мотиваційно-ціннісної складової частини навчальної діяльності; розробка практично орієнтованих завдань для самостійної роботи; залучення студентів до активної навчально-ігрової діяльності; формування продуктивного міжкультурного досвіду під час практичної підготовки), що передбачає їх сукупність, а також взаємний вплив і взаємне доповнення. Вважаємо, що обрані педагогічні умови самостійні,

однак відсутність однієї з них суттєво впливає на запланований результат. Тобто з методологічного боку лише в комплексі виділені педагогічні умови забезпечують досягнення мети – опанування переважною більшістю майбутніх вихователів належного рівня міжкультурної компетентності під час навчання в коледжах.

Перспективи подальших наших досліджень спрямовані в площину виявлення експериментальних результатів щодо ефективності впровадження виокремленого спектра педагогічних умов, котрі впливають на формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які здобувають освіту в коледжах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербицкий А.А., Бакшаева Н.А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении. Москва : Высшая школа, 2000. 201 с.
2. Колесник Н.Є. Проблема наступності підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2014. № 4. С. 100–105.
3. Люшин М.О. Педагогічне моделювання у контексті професійної компетентності. *Управління школою*. 2012. № 13/15. С. 30–33.
4. Могилевский В.Д. Методология систем: Вербальный подход. Москва : ОАО «Издательство «Экономика», 1999. 251 с.
5. Немов Р.С. Психология : в 3 кн. Москва : Владос, 1999. Кн. 1. 687 с.
6. Сафонова І.О. Сутність і структура міжкультурної компетентності в контексті аксіологічного підходу. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. Вип. 3 (62). 129–143.
7. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : Знання, 2007. 317 с.
8. Чернишова Є.Р., Гузій Н.В., Ляховецький В.П. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти. Київ : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.
9. Чернишова М.О. Формування готовності майбутніх менеджерів організації до дослідницької діяльності : науково-методичний посібник / НАПН України, Університет менеджменту освіти, Інститут менеджменту та психології. Київ, 2013. 172 с.
10. Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Педагогическая концепция : Методологические аспекты построения. Москва : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2006. 239 с.

REFERENCES

1. Verbickij A.A., Bakshaeva N.A. Razvitie motivacii studentov v kontekstnom obuchenii. [Development of student motivation in contextual learning]. M. : Vysshaya shkola, 2000. 201 s. [in Russian].
2. Kolesnyk N.Ye. Problema nastupnosti pidhotovky maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv i vchyteliv pochatkovoї shkoly do orhanizatsii khudozhno-estetychnoi diialnosti ditei. [The problem of continuity of preparation of future educators of preschool educational institutions and primary school teachers for the organization of artistic and aesthetic activities of children]. *Naukovi zapysky. Serii: pedahohika*. 2014. № 4. pp. 100–105. [in Ukrainian].
3. Liushyn M.O. Pedahohichne modeliuвання u konteksti profesiinoi kompetentnosti. [Pedagogical modeling in the context of professional competence]. *Upravlinnia shkoloiu*. 2012. № 13/15. pp. 30–33. [in Ukrainian].
4. Mogilevskij V.D. Metodologiya sistem: Verbal'nyj podhod. [Systems Methodology: Verbal Approach]. M. : ОАО "Izdatel'stvo "Ekonomika", 1999. 251 s. [in Russian].
5. Nemov R.S. Psihologiya: [Psychology]. v 3 kn. M. : Vlados, 1999. Kn. 1. 687 s. [in Russian].
6. Safonova I.O. Sutnist i struktura mizhkulturnoi kompetentnosti v konteksti aksiolohichnoho pidkhodu. [The essence and structure of intercultural competence in the context of the axiological approach]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. 2014. Vyp. 3 (62). pp. 129–143. [in Ukrainian].
7. Stechenko D.M., Chmyr O.S. Metodolohiia naukovykh doslidzhen: pidruchnyk. [Research methodology: textbook]. K. : Znannia, 2007. 317 s. [in Ukrainian].
8. Chernyshova Ye.R., Huzii N.V., Liakhovetskyi V.P. Terminolohichni slovnyk z osnov pidhotovky naukovykh ta naukovo-pedahohichnykh kadriv pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity. [Terminological dictionary on the basics of training scientific and scientific-pedagogical staff of postgraduate pedagogical education] K. : DVNZ "Universytet menedzhmentu osvity", 2014. 230 s. [in Ukrainian].
9. Chernyshova M.O. Formuvannya hotovnosti maibutnykh menedzheriv orhanizatsii do doslidnytskoi diialnosti: nauk.-metod. posib [Formation of readiness of future managers of the organization for research activity: scientific and methodical manual] : NAPN Ukrainy, Universytet menedzhmentu osvity, Instytut menedzhmentu ta psykhologhii. K., 2013. 172 s. [in Ukrainian].
10. YAKovlev E.V., YAKovleva N.O. Pedagogicheskaya koncepciya: Metodologicheskie aspekty postroeniya. [Pedagogical concept: Methodological aspects of construction]. M.: Gumanitar, izd. centr VLADOS, 2006. 239 s. [in Russian].